

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-233-3-28>

Чернявська Богдана

докторка філософії в галузі права

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВОЮ ПРАВА НА ОБ'ЄДНАННЯ У ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ТА БЛАГОДІЙНИЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Анотація. У підрозділі досліджуються питання зобов'язання держави гарантувати та забезпечувати право на об'єднання у громадські організації під час воєнних дій, та їх роль у допомозі державі та місцевій владі у захисті інтересів та сприянні у забезпеченні прав населення, що страждає від збройної агресії. Автор обґрунтовує важливість та значення громадських організацій (далі – ГО) волонтерського спрямування, а також благодійних організацій для суспільства і держави. Право на об'єднання є природним правом, через нього громадяни мають змогу колективно відстоювати та захищати свої інтереси, ефективно їх реалізовувати, що допомагає їм спільно досягти своїх цілей, особливо у кризові часи.

Аналітична база статті будується як на теоретичних засадах та нормативно-правовій базі, так і на успішній практиці функціонування громадських, а також благодійних організацій. Після короткого огляду інституційних форм здійснення волонтерської та благодійницької діяльності підкреслюється, що найважливішим аспектом права на свободу об'єднання є те, що держава повинна забезпечити громадянам можливість створювати організації

навіть у складні воєнні часи, адже саме так громадяни можуть ефективно реалізувати свої права та допомагати іншим.

Для наглядовості та надання практичного характеру дослідженню автор наводить приклади функціонування громадських організацій, благодійних організацій, які провадять активну діяльність під час збройної агресії Російської Федерації, що почалась на усій території України 24 лютого 2022 року.

Запропоновано вважати, що саме об'єднання громадян є каталізаторами зв'язку між суспільством та державою, показником рівня демократії, саме організації волонтерського та благодійницького спрямування зіграли важливу роль в успішному захисті нашої країни – України. Зроблено висновок, що держава має забезпечувати можливість реалізації досліджуваного права у повній мірі, сприяти об'єднанню громадян у різних інституційних формах, має створити ефективний механізм його адміністративно-правового забезпечення.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, адміністративне право, право на об'єднання, громадські об'єднання, громадські організації, волонтерська діяльність, благодійна діяльність, благодійні організації, воєнний стан, військова агресія, внутрішньо переміщені особи.

Вступ

Воєнний стан, в якому наразі перебуває Україна, кидає виклик усьому громадянському суспільству, та є своєрідною перевіркою на дієздатність та загальнонаціональну консолідацію. Громадянський сектор, який представлений благодійницьким та волонтерським рухом, наразі відіграє досить важливу, навіть ключову, роль в даному процесі. Немає майже жодного українця, який би в цей важливий для країни момент, не думав про те, як допомогти державі, своїм знайомим та

близьким, як підсилити українську армію, яка тримає оборону за нашу територію та наших громадян. Кризовий стан у державі завжди приводить до активізації певних громадянських ініціатив, є каталізатором змін у суспільстві.

Варто зазначити, що основним призначенням громадських та благодійних організацій є узгодження та реалізація інтересів та завдань окремих громадян, соціальних груп, що складає основну мету діяльності організації. Кожна демократична, соціальна та правова держава, обов'язково має гарантувати і забезпечувати право на об'єднання. Це необхідно з огляду на важливість розвитку громадянського суспільства та природну потребу людини в комунікації з іншими людьми [17, с. 17].

Історично люди об'єднувались у певні осередки, організації, інституції. Так людина відчуває більше можливостей впливу на навколишнє середовище, через бажання забезпечити безпеку як першочергову потребу кожної людини, задля обміну інформацією та навичками і, звісно ж, задля реалізації певних інтересів [28, с. 222–223]. Так виник унікальний витвір людської цивілізації – держава, як форма організації суспільства, носій публічної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, що здійснюють управління суспільством від імені народу [2, с. 142]. У держави як інституту, що має усі важелі впливу, ресурси та інструменти, в свою чергу, виникає обов'язок та необхідність захищати менші за себе об'єднання, співпрацювати з ними та враховувати їх потреби та інтереси.

В Україні та світі діє величезна кількість так званих «неурядових організацій». Ці організації різні: деякі з них невеликі та обмежені за територіальною ознакою, інші – значні організації з різноманітними напрямками діяльності.

Громадська організація це інструмент, який формує механізм, який відповідає людським потребам і забезпечує

розв'язання важливих суспільних проблем, в результаті чого, стає засобом справжнього покращення життя людей та захисту інтересів усіх соціальних верств населення [14, с. 105]. Це стосується як мирного часу, так і воєнного. Під час воєнного стану, ведення активних бойових дій на території країни, людина у більшій мірі потребує сприяння у реалізації її прав, допомоги і захисту. Більша кількість людей потрапляють у складні життєві ситуації, їм необхідна підтримка. Держава у цей складний час зосереджена на захисті територій та своїх громадян, а тому відбувається боротьба на декількох фронтах.

Підвищення ролі громадських організацій в Україні останнім часом є об'єктивною закономірністю з огляду на те, що існує тенденція активізації та об'єднання людей, коли їм потенційно загрожує небезпека. Процеси інтеграції України до європейського співтовариства зумовили необхідність переходу від пасивної життєвої позиції, яка не так давно домінувала в масовій свідомості, до активної та ініціативної. З'явилась велика кількість волонтерських організацій, об'єднань ветеранів, правозахисних організацій, організацій, що відстоюють та контролюють дотримання органами державної влади, іншими суб'єктами принципу прозорості та організацій, що здійснюють антикорупційну діяльність тощо. Саме через організації привертається увага громадськості та держави до проблем певних соціальних груп, вони сприяють позитивним змінам у свідомості людей. Подібні об'єднання відіграють важливу роль у наданні допомоги людям, які перебувають у важких життєвих ситуаціях. Вони мають велике значення там, де держава з певних причин не надає допомогу або не вирішує такі нагальні питання [28, с. 223–227].

Метою нашого дослідження є аналіз адміністративно-правового забезпечення права на об'єднання у громадські

організації волонтерського та благодійницького спрямування з огляду на їх роль та значення у вирішенні соціальних та інших проблем, що мають місце під час воєнного стану в Україні.

У сучасних дослідженнях приділяється увага вивченню окремих сторін проблеми соціального захисту населення за допомогою активної діяльності громадських об'єднань та благодійних організацій. Особливого значення, в даному випадку, набувають дослідження проблематики такими вченими, як: О.В. Безпалько, Г.М. Коваль, Г.Д. Зверева, Т.В. Самигіна, Н.В. Кабаченко, А. Огорчак, В.А. Головенько, А.В. Бодров, І.Б. Іванова, А.Л. Андрющенко, Е.Л. Холостова, С.Л. Грігор'єв, А.Г. Гусякова та ін. Проте питання забезпечення реалізації права на об'єднання у громадські організації волонтерського та благодійницького спрямування в адміністративно-правовому аспекті у воєнний час досліджено недостатньо.

1. Теоретичні засади та аналіз правового поля

На сучасному етапі громадські організації перебирають на себе більший об'єм завдань, в першу чергу у соціальній сфері, котрі ще нещодавно виконували переважно державні інституції. Напрямки їх розвитку показують те, що, в порівнянні з державними установами, вони спроможні надавати всі суспільні послуги набагато швидше та використовувати матеріальні й інші ресурси суспільства набагато ефективніше.

Варто розпочати з теоретичних основ дослідження. Під «неурядовою організацією» відповідно до Рекомендацій СМ/Рес (2007)¹⁴ слід розуміти добровільний самоврядний орган чи організацію, що базується на членстві або без членства, які створено переважно для досягнення некомерційних цілей її засновників або учасників [32]. Варто підкреслити, що цей термін не єдиний, який притаманний для більшості правових

систем Європейського Союзу, його використання в універсальних та регіональних стандартах стосується дуже широкого спектру інституційних форм, зокрема: асоціацій, громадських організацій, коаліцій, благодійних організацій, фондів, неприбуткових корпорацій, товариств, трастів тощо [31].

Про значення та важливість неурядових організацій як форми реалізації права на об'єднання свідчить закріплення цього права у «міжнародному документі першої важливості» – Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 року, стаття 20 якої проголошує: «Кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій...» [13]. У статті 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) від 04 листопада 1950 року міститься більш розширене положення: «Кожна людина має право на свободу мирних зборів і свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам...» [15, с. 270]. Крім того, існують гарантії свободи об'єднання, що стосуються певних верств суспільства, таких як діти, захисники прав людини, державні службовці, національні меншини, біженці і особи без громадянства, захисники природи, а також неурядові організації міжнародного характеру [28, с. 225–227].

Обов'язковим елементом розвинутої держави є громадянське суспільство, в основі якого лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення різних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних

потреб та обстоювання колективних інтересів [12]. Саме громадські організації допомагають стати державі правовою, а суспільству – громадянським, адже вони сприяють розв'язанню низки державних завдань.

Варто зазначити, що Рада Європи визнала значення неурядових організацій не тільки на національному, а й на міжнародному рівні, про що свідчить прийняття Європейської конвенція про визнання правового статусу міжнародних неурядових організацій (далі – МНО) від 24 квітня 1986 року [30]. Громадські об'єднання, як інститути громадянського суспільства, відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні дотримання прав людини, демократії та верховенства права, на що неодноразово зверталась увага представників країн-учасниць ОБСЄ. У низці документів ОБСЄ, особливо в Копенгагенському документі 1990 року, вказується, що всі види об'єднань, груп, які відстоюють спільні інтереси, надзвичайно важливі для життєздатної демократії та функціонування розвиненої країни. У цьому документі підкреслюється значення поваги до «права кожного самостійно або спільно з іншими вивчати та обговорювати питання дотримання прав людини і основних свобод, готувати та обговорювати міркування щодо поліпшення захисту прав людини і більш досконалих засобів забезпечення дотримання міжнародних стандартів в сфері прав людини» [10].

Протягом останніх десятиліть роль неурядових (громадських) організацій, зокрема в пострадянських країнах, неухильно зростає. Це пояснюється тим, що в процесі адміністративної реформи держави відмовилися від низки функцій з управління суспільством, що можуть бути виконані громадськими організаціями [28, с. 223–224].

Варто зазначити, що волонтерство та благодійність сьогодні розвивається поза державним апаратом, це ініціатива

та самоорганізація пересічних громадян. Проте держава встановлює правове регулювання даної сфери правовідносин. Звичайно і на міжнародному рівні прийнято низку міжнародних документів.

Так, шляхом об'єднання зусиль світового волонтерства 14 вересня 1990 року на XI Конгресі Міжнародної Асоціації Волонтерів була прийнята Загальна декларація волонтерів [11]. У січні 2001 р. у Амстердамі (Нідерланди) на XVI Всесвітній конференції волонтерів прийнята Загальна декларація про волонтерську діяльність [7]. У ній міститься заклик до ООН, лідерів урядів, бізнесу, преси, закладів освіти, релігійних і громадських організацій сприяти розвитку волонтерського руху у світі як інструменту зміцнення інститутів вільного громадянського суспільства.

У контексті цього питання слід зазначити про ряд міжнародних організацій, що здійснюють благодійну діяльність, у тому числі волонтерську, та впливають на порядок денний у цій сфері. Так, зокрема CCIVS – Координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій був створений в 1948 році під егідою ЮНЕСКО. Комітет CCIVS координує діяльність більше 250 національних волонтерських організацій в 100 країнах світу. AVSO – Асоціація волонтерських організацій, в свою чергу, координує діяльність європейських волонтерських організацій та пропагує інтереси волонтерства на рівні урядів, соціальних інститутів і громадських організацій [18].

Для повноти нашого дослідження слід зупинитися і на визначенні такого явища, як волонтерська діяльність. В Україні цей термін визначається Законом України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року № 3236-VI як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської

допомоги. Варто звернути увагу на те, що згідно закону волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності [23].

У березні 2015 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності». Пріоритетним завданням цього документу законотворець визначив забезпечення ефективного регулювання правовідносин, що виникають в процесі провадження волонтерської діяльності в Україні, і як результат, сприяння розвитку волонтерського руху в Україні, підвищення якості надання волонтерської допомоги [21].

За загальним правилом в Україні особа може провадити волонтерську та іншу благодійну діяльність двома способами. Перший спосіб – від свого власного імені. Другий – від імені юридичної особи. Юридичні особи, які мають право здійснювати благодійну діяльність – це благодійні товариства, благодійні установи та благодійні фонди. Такі фізичні та юридичні особи здійснюють благодійну діяльність в порядку, передбаченому Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI. Але все не так вже й просто. Юридична особа повинна зазначити у своєму установчому документі цілі та сфери благодійності.

Волонтерською діяльністю через створення юридичної особи можуть займатися громадські організації, якщо у статуті метою їх діяльності прописано мету допомоги громадянам, армії тощо. Правові та організаційні засади реалізації права на свободу об'єднання, порядок утворення, реєстрації, діяльності та припинення громадських об'єднань встановлюється та регулюється Законом України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572-VI.

Відповідь на питання як саме держава забезпечує право громадян на об'єднання та сприяє діяльності громадських

організацій волонтерського та благодійних організацій ми розкриємо у наступному параграфі.

2. Роль та значення громадських організацій волонтерського та благодійницького спрямування у военний час

Під час воєнних дій присутня величезна кількість соціальних та інших проблем, які повинні вирішуватися оперативно. Це зумовлює пошук нових інструментів та нових ресурсів. З огляду на це, залучення громадських організацій для формування й реалізації соціальної політики, вирішення гуманітарних питань, стає одним із перспективних напрямків. «Громадські організації, з одного боку, гнучкі, а з другого, схожі на людську совість. Треба навчитися прислухатися та радитися з ними», – зазначав Сафарі Здравка. Громадські організації здатні не тільки порушувати питання соціального розвитку держави і суспільства, а й ставити на порядок денний та допомагати вирішувати цілий ряд соціальних проблем [16]. Зацікавленість влади тут стає очевидною:

- широка децентралізація та деконцентрація державної влади, особливо під час введення воєнного стану, стає причиною значного розширення повноважень місцевих владних структур, яке потребує додаткових кадрових і бюджетних ресурсів;
- для військового часу характерним є внутрішнє переміщення осіб, а отже навантаження на місцеві органи деяких регіонів стає більшим;
- довіра до всіх органів влади має велику залежність від її відносин із активними членами громадських організацій, а вже за рахунок залучення їх до процесу вироблення і здійснення соціальної політики стає можливим зменшення критики на свою адресу;

- низка соціальних послуг, за надання котрих відповідають місцеві органи влади, вузько сфокусовані на окремі категорії громадян, саме тому реалізація вказаних послуг за участю організацій, які представляють інтереси цих груп чи безпосередньо складаються із осіб, котрі належать до них, може бути значно оперативнішою та ефективнішою [27, с. 110–119].

Варто зазначити, що від початку повномасштабної війни на території України, її державний бюджет України та місцеві бюджети зазнали низки проблем:

- 1) здебільшого повне зупинення надходження грошових коштів через часткове призупинення економічних процесів в країні;
- 2) необхідність виділення великої кількості коштів для оборони держави від збройної агресії;
- 3) необхідність виділення коштів для допомоги постраждалим, безробітним, внутрішньо переміщеним особам, а також на відновлення критично важливих об'єктів інфраструктури.

Отже, бюджет країни майже не поповнюється, але країна потребує видатків ще й більших, ніж раніше. Це призводить до нестачі коштів для певних потреб громадян та самої держави в цілому.

В такому випадку на допомогу можуть прийти самі громадяни, створюючи для цього відповідні організації для здійснення волонтерської діяльності. Такі організації здійснюють допомогу на фронті і в тилу. Відтак, з початку повномасштабної війни було створено чимало благодійних та громадських організацій, які націлені на допомогу як обороноздатності держави, так і допомоги постраждалим внаслідок бойових дій.

Відповідно до положення частини 3 статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність», надання волонтерської допомоги зазвичай провадиться з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації; здійснення догляду за хворими, особами з інвалідністю, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги; надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації (надалі – РФ) у Донецькій та Луганській областях, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам; надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони тощо.

Суб'єктами надання допомоги під час воєнних дій для громадських об'єднань та благодійних організацій є будь-які категорії осіб: діти, жінки, постраждалі військові, будь-які люди, які потребують соціальної, медичної підтримки, допомоги й реабілітації. Це сім'ї з територій, де ведуться активні бойові дії, внутрішні переселенці, люди, які втратили свої домівки, втратили своїх близьких, бідні й малозабезпечені сім'ї тощо [25, с. 67–73].

Виходячи з цього, основними напрямками діяльності громадських організацій під час воєнних дій є:

- соціальний супровід дітей, молоді, вагітних жінок, літніх осіб, та інших категорій осіб, які перебувають у важкій життєвій ситуації та потребують допомоги;
- надання гуманітарної допомоги (безкоштовний одяг, ліки, продукти харчування тощо);
- організація переміщення осіб до територій, що не знаходяться в активній фазі війни;
- допомога на кордоні жінкам з дітьми, дітям, літнім людям, тим хто потребує допомоги;
- реалізація соціальних програм у партнерстві з державними та міжнародними організаціями;
- пошук та забезпечення ліками шпиталів, лікарень, громадян, що потребують певних ліків;
- пошук та забезпечення необхідним одягом, предметами особистого захисту, матеріалами для перев'язки тощо військовослужбовців;
- оздоровлення дітей та молоді, що не мають або втратили батьків [6, с. 178–192];
- участь громадськості у інформаційній війні, знешкодження пропаганди, неправдивих відомостей;
- залучення громадськості до вирішення проблем з гуманітарними коридорами тощо.

Громадські організації справедливо називають каталізаторами зв'язку між громадянами та державою, що займаються суспільно значущою діяльністю, які через механізми громадського контролю сприяють підвищенню ефективності роботи державних служб. Варто зазначити, що чим активніше громадські організації працюють у регіоні, тим краще виконують свої функції органи державної влади та органи місцевого самоврядування і тим меншою стає соціальна напруга у суспільстві [5, с. 441]. Згуртованість

населення мотивує державних службовців виконувати свої функції якісно.

Наведемо приклади громадських організацій волонтерського спрямування та благодійних організацій, що дуже активно здійснюють діяльність у военний час. Серед названих організацій є ті, що є відомими, або ті, у створенні чи діяльності яких я, як практикуючий юрист, брала безпосередню участь. Серед таких можна виділити:

Громадська організація, створена з благодійною метою «ПОВЕРНИСЬ ЖИВИМ». Ця організація збила найбільшу суму пожертвуваних коштів, понад 100 мільйонів доларів США. Фундація підтримує Збройні Сили України, фінансуючи лише оборонні ініціативи. Із 2014 року ГО забезпечила близько 1000 тепловізорів та понад 250 безпілотних дронів. Окрім матеріальної допомоги, ГО підвищила рівень технологічності армії з допомогою 1500 планшетів із програмним забезпеченням «Армор» для виявлення артилерії. Громадська організація «ПОВЕРНИСЬ ЖИВИМ» також проводить тренінги, аби надати нашим військовим якомога ширший набір навичок. З 2015 року ГО запровадила курси для медичних працівників, артилеристів, снайперів, саперів та аналітиків з оборони. Після повернення додому із передової оборони завдяки цій ГО військові отримують підтримку у спортивній реабілітації та розвитку ветеранського бізнесу [26].

Деякі громадські організації було створено підприємцями на початку війни. Вони об'єднали зусилля, маючи ресурси та зв'язки, або допомагати населенню України. Таким прикладом є громадська організація «КОНТРАМАРКАХЕЛП», в команді якої 15 осіб. Серед досягнень цієї ГО: купівля автомобілів, дронів, тепловізорів, спецодягу на передову, відправка медичних засобів, предметів особистого захисту у шпиталь,

постійна робота з військовими частинами. Особливістю форматів роботи цієї ГО є організація благодійних концертів за кордоном з українськими зірками для збору коштів, в тому числі для купівлі мобільних пересувних шпиталів.

Є приклади громадських організацій, що повністю змінили напрями діяльності, якою займались до війни. Такою є громадська організація «ДІЮ Я – ДІЙ І ТИ». Команда ГО позиціонує себе як великий волонтерський штаб, який координує людей у режимі «онлайн». ГО відрізняємося тим, що вся інформація структурована та актуалізована, а графік роботи – 24/7 задля допомоги населенню України. ГО допомагає людям з житлом – заселяє жінок та дітей, відправляє фурами гуманітарну допомогу, команда скоординувала відправку майже 200 000 літрів води у різні міста країни, створила готову стратегію роботи онлайн-волонтерів.

Слід також згадати благодійні організації, які було створено для залучення, акумулювання та розподілу коштів на різні актуальні цілі. Так, команда Благодійної організації «THE RENAISSANCE OF UKRAINE» займається пошуком підтримки у донорів, місцевих органів влади та корпоративних структур на реалізацію проектів соціального житла для внутрішніх переселенців та осіб, що отримали тимчасовий захист за кордоном, щоб забезпечити швидкий та екологічний девелопмент місць тимчасового проживання для жертв війни, що втратили домівки та не мають куди повернутися. Благодійна організація знаходить та налагоджує належні зв'язки з міжнародними організаціями, які будуть залучені до реалізації комплексних програм реабілітації та реконструкції притулків та бомбосховищ по всій Україні.

Відомим є Благодійний фонд Сергія Притули. Сергій Притула займається волонтерською допомогою українській

армії з 2014 року, відколи РФ почала окупацію АРК та Донецької області України. Фонд спершу допомагав екіпіруванням, бронею, харчами. Згодом почав забезпечувати підрозділи ще й високоточною технікою, дронами і обладнанням для командних пунктів. З лютого 2022 через повномасштабний наступ РФ Фонд відкрив власні логістичні пункти на кордоні з Польщею та у Львові для ефективного доправлення вантажів з Європи до України. Зараз Фонд Притули закуповує екіпірування, обладнання, медичні засоби і транспорт для військових. Ще один наш напрямок роботи Фонду – гуманітарна допомога [29].

Суспільна ініціатива, не зареєстрована як юридична особа, але яка зробила вагомий внесок – HelpUkraine.center. Напрямок благодійності – гуманітарна допомога. Загалом зібрано близько 8 мільйонів євро. Це об'єднання приймає гуманітарну та медичну допомогу, обробляє вантажі та безпечними коридорами доправляє в Україну [4].

Слід зазначити, що у мирні часи більшість громадських організацій були зосереджені, переважно, у великих містах та обласних центрах. На жаль, у малих містах зустрічаються лише поодинокі приклади активної діяльності громадських організацій, а в селищах і селах вони майже відсутні. Безумовно, що життєдіяльність громадської організації можлива за умов певних фінансових дотацій, які швидше можна знайти в містах з розвинутою соціально-економічною інфраструктурою, де краще наповнені місцеві бюджети та більше можливостей для пошуку спонсорів. З іншого боку, війна показала, що кордонів всередині країни немає. Люди допомагали один одному з різних навіть протилежних міст України. Критерій – лише соціальна відповідальність та наявність бажання.

3. Забезпечення державою права на об'єднання у громадські організації волонтерського та благодійного спрямування у военний час

Об'єднавшись для благодійної мети, громадяни частіш за все обирають шлях реєстрації юридичної особи – громадського об'єднання чи благодійної організації, оскільки це дає низку додаткових прав та можливостей: відкривати рахунок у банку, співпрацювати з міжнародними партнерами, укласти договори, угоди, платити по рахункам, офіційно розподіляти кошти та заохочувати людей, що здійснюють адміністративні функції у громадській організації. Відповідно до статей 121, 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [24], Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» [20] Кабінет Міністрів України видав Постанову від 06 березня 2022 року № 209 «Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164». Державна реєстрація громадських організацій та благодійних фондів відповідно до вищезазначеної постанови проводиться невідкладно після отримання у повному обсязі належних документів для державної реєстрації. Якщо документи для державної реєстрації надіслано електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку, таке повідомлення заявнику здійснюється електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку. Варто зазначити, що адміністративний збір не справляється за державну реєстрацію благодійних організацій, громадських об'єднань, предметом діяльності яких є надання допомоги Збройним Силам, іншим військовим формуванням, правоохоронним (спеціальним) органам, органам цивільного захисту, добровольчим формуванням територіальних громад, іншим особам, які забезпечують національну безпеку і оборону,

відсіч і стримування збройної агресії іноземної держави, а також особам, які постраждали чи можуть постраждати від такої збройної агресії. Державна реєстрація проводиться виключно державними реєстраторами юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців, державними реєстраторами речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (далі – державні реєстратори), посадовими особами Міністерства юстиції, його територіальних органів (далі – посадові особи), включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку державних реєстраторів та посадових осіб (далі – перелік), яким в умовах воєнного стану надається доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та/або Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – реєстри). Перелік може передбачати обмеження (умови) проведення (прийняття) включеними до нього державними реєстраторами, посадовими особами реєстраційних дій (рішень про державну реєстрацію прав) [9].

15 березня 2022 року, законодавець змінив деякі положення Податкового кодексу, чим надав громадським організаціям та юридичним особам, які здійснюють благодійну діяльність, карт-бланш у питанні розпорядження коштами. З дня прийняття змін до Податкового кодексу, громадські та благодійні організації можуть використовувати своє майно, надавати послуги або використовувати доходи для підвищення обороноздатності держави та надання допомоги постраждалим від збройної агресії РФ [22].

Згідно положень Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»: «На період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану не вважається порушенням вимог пункту 133.4 статті 134 Податкового

кодексу передача майна, надання послуг неприбутковою організацією, використання доходів (прибутків) неприбуткової організації для фінансування видатків, не пов'язаних з реалізацією мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами, за умови що такі послуги, майно добровільно перераховані (надані, передані):

- 1) Збройним Силам України;
- 2) Національній гвардії України;
- 3) Службі безпеки України;
- 4) Службі зовнішньої розвідки України;
- 5) Державній прикордонній службі України;
- 6) Міністерству внутрішніх справ України;
- 7) Управлінню державної охорони України;
- 8) Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України;
- 9) добровольчим формуванням територіальних громад;
- 10) іншим утвореним відповідно до законів України військовим формуванням, їх з'єднанням, військовим частинам, підрозділам, установам або організаціям, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету, для потреб забезпечення оборони держави;
- 11) на користь центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, сил цивільного захисту;
- 12) закладам охорони здоров'я державної, комунальної власності, та/або структурним підрозділам з питань охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій;
- 13) грошові кошти, перераховані на спеціальні рахунки, відкриті Національним банком України для збору коштів» [22].

Відповідно до ч. 3 ст. 3 вищезгаданого Закону України «Про волонтерську діяльність» «Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності:

- забезпечує реалізацію державної політики у сфері волонтерської діяльності;
- вживає інших заходів для розвитку та популяризації волонтерської діяльності;
- сприяє поширенню інформації про волонтерську діяльність;
- сприяє громадським об'єднанням та благодійним організаціям у їхній діяльності, спрямованій на розвиток волонтерської діяльності;
- поширює інформацію про стан реалізації галузевих та регіональних програм сприяння та підтримки волонтерської діяльності;
- оприлюднює на своєму вебсайті наявну інформацію про організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, зокрема, інформацію про організації та установи, що залучають іноземців та осіб без громадянства для провадження волонтерської діяльності на території України, протягом трьох робочих днів з дня отримання відповідної інформації;
- сприяє здійсненню міжнародного співробітництва з питань волонтерської діяльності, узагальнює і поширює практику роботи у цій сфері».

Варто зазначити, що збройна агресія РФ у Донецькій та Луганській областях змотивувала законодавця у 2015 році внести зміни у законодавство про волонтерську діяльність, розширивши можливості волонтерів з метою захисту їх прав та сприяння їх діяльності. Варто зазначити, що з грудня 2013

по березень 2015 року 132 громадським об'єднанням надавався статус «волонтерської організації» відповідно до вищезгаданого Закону [3; 23].

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» було скасовано необхідність надання організаціям статусу волонтерських організацій; передбачено здійснення волонтерської діяльності в зоні проведення антитерористичної операції (проведення бойових дій); передбачено надання одноразової грошової допомоги сім'ям волонтерів, як загинули в ході проведення антитерористичної операції, волонтерам, які отримали поранення; врегульовано питання добровільного страхування волонтерів, укладання договорів на провадження волонтерської діяльності лише за бажанням; визначено, що діти віком від 14 років можуть займатися волонтерською діяльністю за згодою батьків [21].

Постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 556 затверджено Порядок надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності [19]. Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року № 604 затверджено порядок виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції, бойових дій та збройного конфлікту [8].

З цього ми робимо висновок, що нормативно держава визнає роль та важливість громадських організацій волонтерського спрямування та їх значення у вирішенні ними нагальних питань різного характеру. Законодавець закріпив свій обов'язок різносторонньо підтримувати волонтерів, благодійників та їх об'єднання. Але важливим, як завжди, є те, як це відбувається

на практиці, чи відпрацьовані процеси реалізації приписів цих норм та чи є насправді ефективним механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації громадянами України права на об'єднання під час збройних конфліктів, воєнних дій та після їх закінчення.

Варто відзначити наявний прогрес в певних відносинах владних структур із громадськими організаціями. Сьогоднішня ситуація характеризується позитивними тенденціями. Завдяки процесу європейської й євроатлантичної інтеграції Україна починає опановувати показові зразки й багатий зарубіжний досвід ефективного функціонування і неперервного розвитку громадянського суспільства та його стосунків з владними структурами, їхнього демократичного контролю, в тому числі нарощування суспільної інституційної спроможності. Зазначені процеси під впливом інтеграційних чинників на сучасному етапі активізуються і в Україні. Варто зазначити, що якщо у мирний час громадські організації здебільшого потребують матеріальної підтримки з боку держави, з боку органів місцевого самоврядування, сприяння у реалізації ними їх планів, то з практики воєнного часу основне, чим може сприяти держава – є не створення бюрократичних перешкод на шляху їх діяльності, оперативне надання адміністративних послуг. Надання їм певної допомоги дозволить забезпечити досягнення мети, на котру в іншому випадку довелось б витратити більше ресурсів з державного чи місцевих бюджетів.

Висновки

Об'єднання громадян є невід'ємною складовою будь-якого демократичного суспільства. Саме в їх діяльності втілюються дух і сутність громадянського суспільства. Від суспільно-політичної активності громадських організацій залежить підтримка

стабільного функціонування держави та рівень благополуччя населення. До того ж, неурядові організації, які пріоритетами своєї діяльності визначили підвищення обороноздатності держави та допомогу постраждалим від бойових дій, працюють у цих напрямках, можна вважати повноправними суб'єктами волонтерської та гуманітарної діяльності.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

- на сьогоднішній день, громадські, благодійні та інші неурядові організації стали важливим чинником об'єднання громадян, активна участь громадян зміцнює усвідомлення національних цінностей та формує позитивну свідомість, що в свою чергу надає Україні ознаку розвинутої країни. Отже, громадські організації відіграють важливу роль у розбудові громадянського суспільства, його консолідації, позитивних змін, піднесенні патріотичного духу та єднанні народу України;
- в сучасних умовах, держава зобов'язана гарантувати та забезпечувати оперативну можливість об'єднання у різні форми неурядових організацій, які будуть підтримувати економічну, соціальну стабільність самої держави в кризових ситуаціях, зокрема таких як воєнний стан;
- свобода об'єднання у різні неурядові організації є надзвичайно важливою для суспільства, адже саме за допомогою таких організацій, незахищені верстви населення можуть отримати важливу для життя допомогу. Громадські, благодійні та інші неурядові організації наразі виступають ініціаторами розв'язують проблеми, що не можуть бути вирішені за допомогою власних ресурсів самою державою;

- через громадські, благодійні та інші неурядові організації забезпечується можливість участі кожного громадянина України у вирішенні реальних актуальних проблем, які викликані збройною агресією, а саме економічних (збір на надання коштів на підтримку армії) та соціальних (збір та надання коштів/важливих предметів побуту та гігієни на підтримку постраждалих). Волонтери та благодійники забезпечують українську армію наступними ресурсами та послугами: медикаменти; лікування; безпілотні літальні апарати; техніка; ремонт техніки (автомобілі, бойові машини, літаки); ремонт будівель; модернізація зброї (приціли, тепловізори, прилади нічного бачення тощо); постачання закордонних виробів; засоби особистої безпеки; одяг (форма); зимове обладнання; їжа; засоби зв'язку; грошове забезпечення; юридична підтримка; обмін полоненими тощо;
- авторитетність та вплив громадських організацій підтверджується тим, що за кордоном їм довіряють гуманітарну допомогу, предмети особистого захисту, передають техніку, довіряють розподіл коштів тощо. Саме громадські організації часто ініціюють активізацію допомоги партнерів через інформування їх про те, що є необхідним державі та її населенню у цей час;
- сама держава підкреслила важливість громадських, благодійних та інших неурядових організацій тим, що надала їм можливість швидко та безперешкодно реєструватись для початку здійснення благодійної, волонтерської діяльності та інших видів допомоги;
- беручи до уваги масштаб вкладу неурядових організацій, у тому числі міжнародних, в економіку України

та допомогу її громадянам, можна наголошувати на обов'язку держави підвищити значимість таких організацій, шляхом гарантування необхідної нормативно-правової бази, яка забезпечить необхідні повноваження та статус;

- механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації досліджуваного права можемо визначити як ефективний з огляду на те, що волонтери захищені в соціальному плані, практично відсутні бюрократичні перепони в їх роботі, є можливість оперативно зареєструвати громадську організацію або благодійну організацію, досить висока самостійність у виборі напряму волонтерської діяльності.

Таким чином, у сферах, в яких держава власними ресурсами не може забезпечити усіх потреб населення України у кризовий час, на допомогу приходять громадські організації волонтерського спрямування, благодійні організації, надаючи допомогу тим, хто цього потребує. Держава, у свою чергу, повинна сприяти створенню та діяльності таких організацій, посилювати роль, значення та статус таких організацій на законодавчому рівні, не створювати бюрократичних перепон на шляху їх діяльності. Україна має досить потужний сегмент громадянського суспільства, який надає новий імпульс у її розвитку, консолідує українське суспільство, підтримує патріотичних дух громадян у цей складний, але такий важливий для виборювання своєї свободи період.

Література:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 584 с.

2. Ващенко К.О., Корнієнко В.О. Політологія для вчителя : навч. посібн. для студ. педагогічних ВНЗ. Київ : Вид-во імені М.П. Драгоманова, 2011.
3. Волонтерський рух в Україні під час проведення антитерористичної операції: історія, стан, проблеми. URL: <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Volonterskyj-ruh-pid-chas-ATO.pdf>
4. Гуманітарна та медична допомога Україні. Help Ukraine.center. URL: <https://helpukraine.center/ukr>
5. Гарькін І.Н., Гарькіна І.А. Роль громадських організацій у розвитку будівельного комплексу. Молодий вчений, 2014. № 5 С. 440–442. URL: <https://moluch.ru/archive/64/10327/>
6. Головенько В.А. Взаємодія органів влади та організацій громадянського суспільства як важливий чинник пом'якшення проблем соціальної нерівності. Український соціум. 2011. № 1. С. 177–192.
7. Декларація про волонтерську діяльність, прийнята на XVI Всесвітній конференції волонтерів у січні 2001 р. URL: <https://www.unv.org/publications/unga-resolution-5217-declaration-2001-international-year-volunteers>
8. Деякі питання виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції, бойових дій та збройного конфлікту : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року № 604. URL: <http://zakon.pedrada.com.ua/regulations/8451/471664/>
9. Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-derzhavnoyi-reyestraciyi-v-umovah-voennogo-stanu-ta-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-28-lyutogo-2022-r-164-209>
10. Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЕ ОБСЄ: витяг з міжнародного документу від 29.06.1990 р. П. 26. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_082
11. Загальна Декларація Волонтерів, прийнята на XI Конгресі Міжнародної Асоціації Волонтерів 14 вересня 1990 р. URL: http://www.nbchr.ru/pdf/vseob_declar_dobrovol.pdf
12. Енциклопедія сучасної України. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=31976
13. Загальна декларація прав людини : резолюція Генеральної Асамблеї ООН (PES/217 A) від 10.12.1948 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015#top

14. Ібрагім Ю.С. Соціально-педагогічна підтримка багатодітних сімей громадськими організаціями: проблеми та перспективи. Педагогіка та психологія. 2015. Вип. 48. С. 100–108.

15. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04.11.1950 р. Офіційний вісник України, 1998. № 13 (№ 32 від 23.08.2006). С. 270.

16. Марина К. Роль і місце громадських організацій у діалозі влади та суспільства. Інтернет-журнал «Меценат», 2003. № 11–12. URL: http://www.maecenas.ru/doc/2003_11_12.html

17. Мельник Р.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. Київ, 2015. С. 17.

18. Надія Говорун. Хто ти є? URL: <http://poruch.ua/wp-content/uploads/2016/10/Hto-ti-ye-volonter.pdf>

19. Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2015 року № 556. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/556-2015-%D0%BF>

20. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

21. Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності : Закон Україн. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-19/

22. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

23. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

24. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

25. Рева С. Участь громадськості у процесі формування та реалізації державної політики. Політичний менеджмент. 2006. № 3 (18). С. 67–73.

26. Сторінка громадської організації «ПОВЕРНИСЬ ЖИВИМ». URL: <https://www.comebackalive.in.ua/uk>

27. Сечка С.В. До проблеми соціалізації студентської молоді у громадських організаціях та об'єднаннях. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2017. № 1(1). С. 110–119.

28. Чернявська Б.В. Значення неурядових (громадських) організацій як показник рівня демократії та розвитку громадянського суспільства у державі. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 6. Р. 3. С. 222–227. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/907944.pdf>

29. Фонд Сергія Притули. URL: <https://prytulafoundation.org/uk>

30. Європейська конвенція про визнання правового статусу міжнародних неурядових організацій: Рада Європи від 24.04.1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_683

31. Associationline. Интерактивный путеводитель для государственных властей и гражданского общества по теме свободы ассоциаций / НПО. Введение в проблему свободы ассоциаций/НПО. URL: <https://bit.ly/2SL7dFD>

32. Recommendation CM/Rec (2007)14 of the Committee of Ministers to Member States on the legal status of NGOs in Europe. (Adopted by the Committee of Ministers on 10 October 2007 at the 1006th Meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://www.osce.org/odihr/33742?download=true>